

БІБЛІОГРАФІЯ

(рецензії й справоздання).

Dr. Lubor Niederle — O původu Slovanů. Studie ku slovanským starožitnostem, Прага, 1896, ст. 149+2.

Автор цієї книги, теперішній директор пражського етнографічного музею, звістний в науці своєю працею про передісторичну культуру — Lidstvo v dobe předhistorické (1893), забрався до докладнішого уарґументовання й вияснення своїх поглядів на початок словянства, висловлених вже ним давніше (K otázce o původním typu slovanském, 1890). Він ставить питання, які ознаки народности — чи фізичний (антропологічний) тип, чи культура (в ширшій значінню слова), чи мова — вплинули на відокремленне словянства в осібну народність. Відповідно тому в трох розділах застановляє ся автор над лінгвістичними (с. 13—32), антропологічними (с. 33—206) й культурними ознаками (с. 207—220) словянства. Не признаючи себе компетентним в сфері лінгвістики, автор констатує лише сучасний стан справи про відносини прасловянської мови до інших індоєвропейських і її відокремленне. Ще коротше збуває він справу культури, обмежуючись увагою, що археологія (поминувши дрібні відміни) не вказала істновання спеціальної словянської культури в часи перед відокремленнем словянства, і що словянська культура виробилася вже в пізніші часи. Натомісь головну свою увагу автор звернув на фізичний тип Словян, і йому властиво присвячена книжка. Автор виступає проти широко розповсюдненого погляду, що початковий словянський тип — короткоголовий і чорнявий, і проти опертих на сїм погляді противставлень кельто-словянського типу германському (= арийському), довгоголовому та білявому, і звязувань сього кельто-словянського типу з угро-фінським. Опираючись на старанно

зібрані матеріали словянської антропології, сучасної й археологічної, він вказує, що процент довгоголових і білявих зростає в словянських землях в напрямі від заходу й полудня на північ, в прасловянську вітчину, і що процент довгоголових зростає, як іти від сучасности назад, в глибину віків. Довгоголові фінські (угорські) народи він вважає зв'язаними Ариями, вважаючи початковим угро-фінським типом низький, чорнявий і короткоголовий тип північних і західних Фінів. В кінці призначаючи *per tacitum consensum* германський білявий і довгоголовий тип чисто арийським, автор зв'язує в одну велику народність чорняві довгоголові народи полуднево-західної Європи з альбінізованими під впливом північного клімату пра-Ариями північної Європи, а між них всунулась неолітична короткоголова людність середньої Європи, і з мішання з нею автор вважає найлекшим пояснити перемену початково довгоголових Германців і Словян на сучасних — переважно короткоголових.

Хоч гадка про початкову довгоголовість Словян останніми часами підносила не раз в антропологічній літературі, та др. Нідерле опер її на стараннім зводі матеріалів і освітив в зв'язку з загальною передісторичною колонізацією Європи; все се надає його виводам значну силу переконання, хоч при сучаснім стані науки се питання ще й не може бути рішене. Ми ще не знаємо антропологічного типа пра-Ариїв; матеріали з давнє-словянських часів дуже бідні, а не дуже багатші й сучасні. Критична сторона праці Нідерле дуже важна, позитивна — має ще характер гіпотетичний; стільки ще є невідомого, що не можемо напевно рішати. Автор ставить ділему: або Словяне були з роду Ариями, і пізнійше їх тип змінив ся, або інородцями з'асимільованими Ариями, і вважає справу рішеною доказами тотожності початкового словянського типа з початковим германським. Зістаєть ся недоведеним — чи є як раз германський тип — чисто арийський. Зістаєть ся неусуненою можливість бачити в доліхоцефалах старших словянських могилах слід асимільованої раси, що зникав з часом під перевагою фізично сильнішого арийського типу. Зістаєть ся невиясненим, як стала ся переміна в типі на самій словянській правітчині, і т. и. Ще більш гіпотетичні його здогади про довгоголовий фінський тип. Все се вияснить тільки будучність.

Автор, не знайшовши ні в культурі, ні в антропологічнім типі причини відокремлення словянської народности, бачить тим самим причину в відокремленню мови. Пробуючи приблизно означити час, коли з арийської пра-народности виріжнилась словянсько-литовська група, він на основі археологічних фактів (тотожність найстаршої бронзової культури в Греції з єгипетською 18 і 19 династії, по доказам Петрі) бере 2000 літ перед Хр. за більш менш приблизний час розділення арийської родини. Для часу відокремлення словянства від литовської групи

він не знаходить опори, не признаючи вартости тих моментів, які для сього уживались иншими; але приймає вже на здогад більш менш тойже час — 500 л. перед Хр.

Автор збудовав свою працю на старанно простудійованім славянським материялі і широких відомостях з загальної антропології; література питань зведена в нотках з рідкою докладністю, а література славянської антропології — в спеціальнім додатку (с. 133—9); будуючи не раз сміливі гіпотези, автор звичайно не забуває зазначати границю, що ділить фактичні виводи від здогадів; написана праця жваво і легко. В сучаснім стані науки вона становить неминуче потрібну книжку для кожного, хто цікавиться ся антропологією й початковою історією Словян.

М. Грушевський.

В. М. Флоринскій — Первобытные Славяне по памятникамъ ихъ доисторической жизни. Опытъ славянской археологии, т. I. Общая вступительная часть. Томскъ, 1894, с. 24+355+3+16 таблиць, т. II вип. 1, 1896, ст. 272+12 таблиць і 68 рисунків в тексті (відбитки в Извѣстіяхъ Томскаго Университета 1894, VII і 1895, IX).

Кожний, хто звертав ся в якій небудь справі до словянської археології, добре знає, в яким вона хаотичнім стані перебуває, як відчуваєть ся на кождім кроці брак найпростійших зводів материялів, розкиданих по різних малорозповсюднених виданнях, брак якихось наукових оглядів і монографій, що обіймали б цілу Словянщину, тож міг би кожний дуже утішитись прочитавши титул і поглянувши на поважний вигляд сих двох томів. Та заглянувши в книгу, дізнав би сильного розчаровання, як і мені прийшлося дізнати: книжка має свою вартість, але для словянської археології не дає властиво нічого. Се може здатись дивним, але в славистиці приходять ся часто стрічатись з такими розчарованнями.

Автор — родом з східньої Росії, професор Казанського університету, потім ректор нового Сибирського університету в Томську, медик з професії, від давна інтересовав ся археологією й організував в Томську археологічний музей, що має тепер звиш тисячи нумерів. Як поясняє сам автор, могили полудневої Сибіри своєю подібністю до чорноморських, навели його на гадку, що вони належали одному народу. Виходячи з теорії про арийську правітчину в передній Азії й присвоївши собі погляди т. зв. словянської школи, що записувала до Словян і Скитів з Сарматами, і Болгарів, і Гуннів, автор збудовав собі теорію, що останки культури на всій просторони від Чорного моря і кінчачи Монголією належать Слов'янам. Може близша знайомість з археологічною